

Duman, B. (2013). Yoğun Göç Almış Metropollerde Etniklik ve Öteki ile İlişki, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 1-24.

Yoğun Göç Almış Metropollerde Etniklik ve Öteki ile İlişki*

Betül Duman**

Özet: Bu makale yoğun etnik göç almış metropollerde farklı etnik gruplar arası ilişkileri anlamaya çalışmakta olup, kesimler arası karşılaşmaların tayin edici olduğu varsayımına dayanarak, “Hangi karşılaşmalar etnik bilinci teşvik ediyor, hangileri etnik kimlikleri geriletken, etnik kimliklerin yerine geçen dayanışmalar üretiyor?” sorusunu sormakta ve analizini bu çerçevede geliştirmektedir. Makalede etnik kesimler arası iktisadi kaynak rekabetinin varlığı ya da yokluğu ile niteliğinin etnik rekabet üretebileceği; iktisadi alandaki etnik rekabetin, güç ve tehdit algısı ile birleşerek siyasal rekabetle kolaylıkla eklemlenebileceği tespit edilmektedir. Bu makalede, TÜBİTAK tarafından desteklenerek Mayıs 2011-Şubat 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Sosyal Kaynaşma Bağlamında Kürt Meselesi” başlıklı (110K474 numaralı) proje kapsamında Adana, Mersin ve Antalya’da yapılan 451 anket ile Mersin’de yapılan 39 görüşmeden elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etnik Rekabet, Güç-Tehdit Algısı, Siyasal Kutuplaşma, Gruplar Arası İlişki, Türk ve Kürt Etnik Kimliği

Ethnicity and Relation with the Other in Immigrant Intensive Metropolitan Cities

Abstract: Resting on the assumption that confrontations do matter among different ethnic groups, this article asks the question of “which encounters stimulate ethnic conscious/conflict and which of them produce solidarities that discourage and substitute ethnic identities” in metropolitan cities which attracted great deal of ethnic migration. It is found that the presence or absence of economic competition among ethnic groups and the quality of that competition can produce ethnic competition/conflict which can further articulate into political competition when it combines with the power-threat perception. In this article, findings of a project supported by TUBİTAK under the name of “Kurdish Issue in the Context of Social Cohesion (110K474)” have partially been used. 451 field surveys belonging to Adana, Mersin and Antalya region and 39 deep interviews carried out in Mersin have been analyzed.

Keywords: Ethnic Competition, Power-Threat Perception, Political Polarization, Intergroup Contact, Kurdish and Turkish Ethnic Identity

* Eleştirisi ve değerlendirmelerini esirgemeyerek bu makalenin olgunlaşmasına katkı sağlayan Prof. Dr. İsmail Coşkun’a ve Cevdet Yaşaroğlu’na teşekkürü bir borç bilirim.

** Yrd. Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Enformatik Bölümü, betulduman@hotmail.com, bduman@yildiz.edu.tr.

Giriş

Son 15-20 yılda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan yayılan göçler ve bu göçlerin ortaya çıkardığı sınıf ve kimlik ile ilgili kaynaşma veya ayrışma dinamikleri önümüzdeki yılların kültürel, siyasal ve ideolojik gündemini oluşturacaktır. Özellikle 1990 sonrası büyük kitleler halinde yer değiştiren/yerinden edilen Kürt nüfusunun geldikleri yerle kurdukları ilişki ve aidiyet, toplumla bütünleşme ve ayrışma biçimleri, deneyimlerinin kimlikleri üzerinde oluşturduğu etkiler, mekânsal, siyasal ve toplumsal değer, tutum ve davranışları vb. birçok konu anlaşılmayı beklemektedir. Üstelik bu anlama, sadece yer değiştirenler cephesinden değil, aynı zamanda o yerin yerlileri bakımından da gereklidir. Neticede yer değiştiren/yerinden edilen değiştiği oranda geldiği yeri, yerlileri ve o yerin ilişkilerini de dönüştürmektedir.

Kendi batısına yayılan kitlesel Kürt göçünün hem kendisi ve kendisi gibilere ilişkin algısı hem de göçü alan toplumun dokusunu, ilişkilerini değişime uğratması tek bir örüntü oluşturmamaktadır. Kürt göçünün yoğun şekilde yöneldiği İstanbul, Ankara, İzmir illeri ile Adana, Mersin ve Antalya vilayetlerinde birbirinden farklı karşılaşmalar, kaynaşmalar ya da dışlama süreçleri üremektedir. Bu farklılıkta yerin tarihsel birikimi kadar yerli varlığı, yer değiştirenin görünürlük derecesi, karşılaşma mekânları ve biçimleri, ortak değer küresinin derinliği gibi birçok faktörün etkili olacağı varsayılabilir. Bu makalede metropolitan bölgeler arası mukayese yerine Adana, Mersin ve Antalya'da yaşayan Kürt ve Türk kökenlilerin birbirleriyle ilişkileri ve birbirlerine dair algılarıyla sınırlı bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

Makalenin temel hipotezi şöyle ifade edilebilir: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Kürtler Türk'ü devlet ve devletle irtibatlı kesim (kamu görevlisi, bürokrat) dolayısıyla tanırken, kendi coğrafyalarına yakın metropollere göç eden Kürtlerin hem kendilerine ait kimlik algıları hem de birlikte yan yana yaşadıkları Türklerle ilişkileri ve algıları, üçüncü taraflar (siyasi partiler- kamu kurumları vb.) yanısıra gündelik karşılaşmalar ve deneyimlerine dayalı olarak şekillenmekte ve inşa edilmektedir. Bu inşada temas halindeki kimliklerin birbirleriyle karşılaşma mekânları/biçimleri, niteliği ve deneyimleri önemli rol oynamaktadır. Bu çerçevede işyeri, konut bölgesi ya da kamusal alandaki karşılaşmalar birbirinden ayrı, birbirine karşıt yahut da birbirini besleyen algılar üretebileceği gibi, bu karşılaşmaların nitelik ve niceliği de etnik kesimler arası ilişkilerin mahiyetinde önemli bir etkiye sahip olacaktır.

Bu çerçevede makale etnik kimlikler arasında yoğun karşılaşmalar üreten Adana, Mersin ve Antalya bölgesinde Kürt ve Türkler arasındaki ilişkinin niteliğini anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda "Hangi karşılaşmalar etnik bilinci teşvik ediyor hangileri etnik kimlikleri geriletten/yerine geçen dayanışmalar üretiyor?" sorusunu sormakta ve analizini bu çerçevede geliştirmektedir. Ma-

kalede iki kesimin birbirini tanıma, tanımlama-ayrıştırma ya da aralarında etnik kimliği aşan dayanışmalar üretebilme durumları ortaya konmaktadır.

TÜBİTAK tarafından desteklenerek Mayıs 2011-Şubat 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Sosyal Kaynaşma Bağlamında Kürt Meselesi” başlıklı, proje kapsamında dört ayrı bölgede toplam 1829 kişiye anket uygulanmıştır.¹ Bu makalede, söz konusu proje kapsamında yer alan Adana (208), Mersin (111) ve Antalya bölgesinde (132) yapılan 451 anketle Mersin’de yapılan 39 görüşmeden² (7-12 Eylül 2012) elde edilen veriler kullanılmıştır.

Toplam 451 anketin uygulandığı örneklemin %65’i Türk, %24,4’ü Kürt, %6,9’u Arap, %3,8’i ise Zaza ve diğer etnik kökenlerdendir. Mezhepleri itibariyle ise %14,6’sı Alevi, %16,4’ü Şafii, %61,4’ü Hanefidir. Bununla birlikte örneklemin %39’u şehrin yerlisi olup, yerlilerin büyük çoğunluğu Türk ve Araplardan oluşmaktadır (şehrin yerlilerinin %76,1’i Türk, %12,5’i Arap, %6,8’i Kürt’tür). Bölgeye son yedi yılda gelenler ankete katılanların yaklaşık beşte biri (89 kişi, %19,7), 8-15 yıl arasında göç edenler %7,5’i (34 kişi), 16 yıldan uzun zaman önce göç etmiş olanlar ise üçte biri (148 kişi %32,8) olup, şehirlerin yerlisi olan toplam 176 kişi (%39) ile görüşülmüştür.

Bölge örnekleminde etnik kökenlere göre eğitim durumlarına bakıldığında, Kürt etnik kökenlilerin okuryazar olmayanlarının ve sadece okuryazar olanlarının Türk etnik kökenlilere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Okuryazar olmayanların %52,9’unu Kürt kökenliler oluşturmakta olup, Kürt kökenlilerin %8,2’si okuryazar değildir. Türklerde bu kesimin oranı %2,4’tür. Okuryazar olanların ise yarısı Kürt kökenlidir, başka bir ifadeyle Kürt kökenlilerin %6,4’ü okuryazardır. Türk kökenlilerde bu kesimin oranı %2’dir. Bununla birlikte lise ve üniversite mezunlarının her iki etnik köken içindeki payı azımsanmayacak oranlara ulaşmıştır. Kürt kökenlilerin %27,3’ü lise, %17,3’ü üniversite mezunudur. Bu kesimlerin Türk kökenliler içindeki oranı sırasıyla %38,2 ve %20,1’dir. Örnekleimde her ne kadar insani sermayeleri bakımından Kürt kökenliler dezavantajlı durumda olsalar da yükseköğrenim görenlerinin yani meslekli ve nitelikli olanlarının oransal olarak arttığı tespit edilmiştir.

Örneklemin meslek dağılımı ise şöyledir: Türk kökenlilerde memur oranı %4,4, Kürtlerde %3,6 ve Araplarda %3,2 iken, Türklerin %1,4’ü, Kürtlerin %1’i, Arapların % 3,2’si kamuda işçi statüsündedir. Türklerin %17,4’ü,

¹ Söz konusu proje (TÜBİTAK, no: 110K474, Sosyal Kaynaşma Bağlamında Kürt Meselesi, Yürütücü: Betül Duman, Araştırmacılar: Yrd. Doç. Dr. Osman Alacahan, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kemal Bayırbağ) dört ayrı bölgeyi kapsamaktadır. İstanbul, İzmir ve Ankara’nın yer aldığı Birinci Bölge ile Adana, Mersin ve Antalya’nın bulunduğu İkinci Bölge yoğun Kürt göçü almış, sık karşılaşma üreten bölgeler olarak alınmıştır. Diğer iki bölge ise Kürtlerin de Türklerin de yüksek oranda bulunduğu bölgelerdir. Toplam 1829 anket uygulanmıştır (Kasım-Aralık 2011). Ayrıca İstanbul ve Mersin illerinde derinlemesine mülakat yapılmıştır (9-20 Temmuz 2012 ve 7-12 Eylül 2012).

² Görüşmecilere, rahat ve açık konuşmalarını sağlamak amacıyla açık şekilde ad ve soyadlarının kullanılmayacağı sözü verilmiş olup, alıntı yapılan görüşmeciler bu nedenle numaralandırılmıştır.

Kürtlerin % 26,4'ü, Arapların %35,5'i özel sektörde işçidir. Başka bir ifadeyle özel sektörde işçilerin %54,3'ü Türk, %30,9'u Kürt, %11,7'si Arap'tır. Bölgede serbest meslek sahibi Kürtlerin oranı (%4,5), Türklerin oranından (%4,1) fazla tespit edilmiştir. Türklerin %18,1'i, Kürtlerin %16,4'ü, Arapların ise %25,8'i esnaftır. Başka bir ifadeyle esnafın %65,4'ü Türk, %22,2'si Kürt, %10'u Arap'tır. Bu veriler Kürt kökenlerin ağırlıklı olarak özel sektörde işçilik ve esnafılık yaptıklarını göstermekle birlikte Kürtlerin bu iki meslek alanında Türklerden oransal olarak daha fazla yer aldıklarını da ortaya koymaktadır.

İş ve Emek Piyasasında Karşılaşma

Bölgede yapılan anketlerin sonuçlarına göre Türk ve Kürt kökenliler birbirlerini mahallede ya da okulda değil daha çok ve yoğun olarak iş ve emek piyasasında görmektedirler. Gerek girişim/iş piyasası gerekse emek piyasasında konumlanma ve rekabet, iş ve emek piyasasındaki bölünme kimliklerin birbirini algılamasında oldukça önemli bir referans noktası olmaktadır için de zemin oluşturabilmektedir.

İktisadi alana ilişkin genel bir respitle başlayalım. İktisadi alanda yeniden yapılanmaların gerçekleştirildiği son 20 yıllık süreçte araştırma bölgesi; a) Kürt nüfusunun, daha çok iktisadi kaygılarla göç ettiği bir bölgedir; b) özellikle tarım, turizm, liman ve serbest bölge imkanlarının yanı sıra iklim, coğrafi yakınlık ve nispi ucuzluğu bu bölgenin tercihinde etkili olmaktadır. c) Kürtlerin son dönemlerde İstanbul, Ankara ve İzmir'den daha çok göç ettiği bir bölge olmuştur. d) Bölgenin son dönemde yoğun Kürt göçü olmasına rağmen rekabet gücünün azaldığı ve iktisadi olarak gerilediği anlaşılmaktadır. Bölgede hizmet sektörü gelişmeye başlamış olmakla birlikte, gerek Kahramanmaraş, Gaziantep gibi çevre illerin yatırımları cezbetmesi ve sanayi ve ticarete kaydettikleri ilerlemeyle rekabet edememeleri, gerekse özellikle tarım sektöründe yaşanan gerileme neticesinde Adana ve Mersin iktisadi bir düşüş yaşamıştır. Bölgedeki nüfus artışının yoğun göç sonucunda olması ve formal iş piyasasında bu nüfusu istihdam edebilecek iş üretilmemesi kentlerin iktisadi rekabet güçlerinin azalması ile birleşerek bu sürecin, etnik kesimler arası iş ve işgücü rekabetini artıracağı tahmin edilebilecektir.

Bölgeye göç sonucu gelen Kürtlerin meslek ve eğitim verileri iktisadi alanda rekabeti besleme potansiyeline sahiptir: Göçle gelen Kürtlerde işçi ağırlığı yüksek oranlardadır. Nitekim 451 anketin uygulandığı örnekte, Kürt kökenlilerin dörtte birinden fazlası (%26,4) özel sektörde işçi statüsünde iken, Türk kökenlilerde bu oran %17,6'dır. İkincisi, Türkler ve Araplarla Kürtler arasındaki ayrımla yerli-göçmen ayrımı çoğunlukla örtüşmektedir. Şöyle ki, yerliler çoğunlukla Türkler ve Araplardır ve yerliler içinde Kürt varlığı görece azdır. Buna karşılık son yedi yılda bölgeye gelenlerin üçte biri Kürt kökenlidir.

Genel olarak göçmenler ve kısmen Kürtler daha çok enformel sektörde, daha ucuz işgücü olarak kendisine yer bulabilmekte, buna karşılık yerliler formal işgücü piyasasında, güvenceli ve yüksek ücretlerle çalışmaktadırlar.

Örneğin 2000 kişinin istihdam edildiği *Mersin Limanı*, taşeron firmalarca işletilmektedir. Burası, çoğunlukla göçmenlerin, ancak büyük oranda eş-dost vasıtasıyla çalıştığı bir işyeri durumundadır. Bu işçilerin etnik kökeni birbirinden farklı (Türk-Kürt-Arap) olabilmektedir. Liman, ekseriyeti vasıfsız olan emeğin daha düşük ücretlerle çalıştığı bir yerdir. Buna karşılık 1500 kişinin istihdam edildiği *Mersin Paşabahçe* daha çok Mersin'in yerlilerinin (özellikle Türk ve Arap) yüksek ücretle çalıştığı bir işyeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, örnekleme özel sektörde işçi olanların göçmenler içinde ağırlığı yarıdan fazladır. Başka bir ifadeyle özel sektörde işçi olanların ancak %48,9'u yerli, kalanı göçmendir. Bu veriler emek piyasasının yerli/göçmen ve kısmen Türk/Kürt ayırımına oturan bölünmüşlüğü resmetmektedir. Aktüel olarak böyle bir sonuç doğurmasa da, bu bölünmüşlük üzerinde yükselen rekabet yerli/Türk kesimin, işini kaybetme yönündeki risk ve tehdit algısını harekete geçirebilmektedir. Özellikle son dönem göçmenleri arasında yer alan Kürt kökenlilerin %70'inin eğitim seviyesinin lise ve üniversite düzeyinde olduğunu da ifade edelim. Bu çerçevede insani sermaye yükseldikçe (vasıflı emek) Türk ve Kürt kökenliler arasında aynı iş için rekabet potansiyelinin artacağı da varsayılabilir.

Bilindiği gibi etnik kesimlerin karşılaşmalarının ne türden sonuçlar üretebileceğine dair etnik rekabet kuramından, temas kuramına kadar farklı teorik çerçeveler açıklamalar geliştirmişlerdir. Bunlardan temas kuramına göre etnik kesimler arası temas önyargıları azaltmaktadır (Allport, 1954). Ancak araştırmalar temasın niteliği ve niceliğinin belirleyici olduğunu göstermiştir. Karşılaşmaların gönüllü ya da zorunlu olması, eşit statüde gerçekleşmesi, rekabetçi ya da dayanışmacı bir çevrede üretilmesi etnik kesimler arası ilişkilerde tayin edici değişkenler kabul edilmektedir. Ayrıca kesimler arası temasın otoritelerce desteklenmesi yahut yasaklanması da önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda, *temas kuramına* göre eşit statü, ortak hedef, gruplararası işbirliği, otorite ve kurum destek koşullarında gerçekleşen temaslarla etnik kategorilerin sınırlarını aşan ilişkilerin ve olumlu yargıların gelişmesi mümkündür. *Etnik rekabet kuramına* göre ise, kıt kaynaklar üzerindeki rekabet etnik çelişkiyi ve antagonizmayı artırmaktadır (Barth, 1969; Bonacich, 1972; Olzak, 1992). Ancak Barth'ın etnik grup ilişkilerinin ekolojik analizi ile başlayan etnik rekabet kuramını yanırlayan birçok araştırma vardır. Ayrıca bazı araştırmalarda, iki temel koşulun oluşması halinde etnik rekabetin etnik çelişki üretmeyebileceği görülmüştür. Bunlar rekabetin adil algılanması ve rekabet halindeki etnik grupların karşılıklı bağımlılığı olarak açıklanır (Belanger, 1991).

Bölgenin iş ve emek piyasasına ilişkin analiz, etnik rekabet ve temas kuramlarının bazı varsayımlarını teyit eden bulgular sunmaktadır. Şöyle ki; iktisadi kaynak rekabetinin varlığı ya da yokluğu ve (tam rekabet, etnik rekabet gibi) rekabetin niteliği, etnik kesimler arasındaki ilişkinin niteliğini belirleyebilmektedir. Örneğin Mersin’de aynı konut çevresinde yaşayan Kürtler ve Araplar (Mersin-Adana yolunun sağ ve sol tarafları) arasında iktisadi kaynaklar üzerinde bir rekabet söz konusu olmayıp, özellikle son dönemde gelen vasıfsız Kürtlerin çoğunlukla Arapların yanında tarım ve bahçecilikte ucuz işgücü olarak istihdam edildikleri anlaşılmaktadır. Bu durumda Araplar ve Kürtler arasında iktisadi karşılıklı bağımlılık (*interdependence*) söz konusu olmakta ve bir gerilim oluşmamaktadır.

İktisadi rekabetin oluştuğu, bu rekabetin haksız, adaletsiz ve çoklukla enformel güç ilişkilerince şekillendiği ve karşılıklı bağımlılık şartının devre dışı kaldığı sektörlerde ise Araplar ile Kürtler ya da Kürtler ile Türkler arasında etnikleşmeye hızla dönüşebilecek gerilimler yaşanabilmektedir. Böyle durumlarda emek ve iş piyasasında yürütülen rekabet etnik köken temelinde bölünmüşlükte birlikte işlev kazanmaktadır. Yerli-göçmen ve bununla çakışır şekilde Türk-Kürt-Arapların aynı ekonomik iş kolunda rekabet ettikleri durumda iki sonuçtan biri gerçekleşmektedir; ya biri diğerini yerinden etmekte ya da gönüllü olarak o işkolu veya sektörü biri diğerine terketmektedir.

Emek ve işyeri rekabetine ilişkin genel bir tespit olarak şunu vurgulayalım: Uzmanlık gerektirmeyen, vasıfsız, enformel iş alanlarında istihdam edilenler arasında etnik çelişki ve gerilim zemini daha kolay oluşmakta; vasıflı emek ve uzmanlık gerektiren sektör ve işkollarında karşılaşmalar nadiren etnik temelde inşa edilmekte ve gerilime yol açmaktadır. Derinlemesine mülakat görüşmelerinden, etnik gerilimlerin, daha çok sermaye gerektiren ancak mesleki uzmanlaşmaya ihtiyacın bulunmadığı ulaşım ve küçük ölçekli esnafılık (seyyar satıcılık, pazarcılık) gibi sektörlerde görüldüğü anlaşılmaktadır.

Mersin’de şehir içi ulaşımında dolmuşçular ve halk otobüsleri kooperatif şeklinde örgütlenmekte ve hat satın almaktadırlar. Sektörde haksız rekabet ve kıyasıya güç yarışı, etnik kesimlerin birbirlerine ilişkin algılarını olumsuz etkilemiştir. Sektörde rekabetin zamanla geliştiği görülmüştür. Ulaşılan bilgilere göre, ilk önceleri her iki kesimin de adlandırmasıyla “Doğulular” işe girmede zorlukla karşılaşmakta, Doğuluların özellikle “kavgacı” yönünün bu sonuçta etkili olduğunu, önceleri hemşehri cemaatleri şeklinde örgütlenen sektörde zamanla Doğuluların hakim olduğunu öğreniyoruz. Kürt kökenlilerin toplu halde sektöre girişi bir güç algısı yaratmış, bunu Kürt kökenlilerin, kuralları kendi lehlerine yeniden düzenlemeleri takip etmiştir. Bunun sonucunda Doğulu olmayanlar sınırlı sayıda hattan çekilmişler ve sektörden

çıkanlar servisçilik vb. başka işlere yönelmişlerdir. 4 numaralı görüşmeci³ bu sektörden çıkışını kendisine hayat hakkı tanınmaması ile açıklamaktadır:

Cumhuriyet hattını konuşalım mesela... 37 tane araba var, bu 37 araba ilk başta ilk kurulduğu dönemde Sivashı, Maraşlı, Mersinli diye başlamış; işte bu grup kurmuş. Ama daha sonra el değiştirmiş, her alan, her satın alan mutlaka Doğulu olmuş yani. Öyle de olunca güç dengeleri o tarafa kaymış. Şimdi kooperatifte 37 kişinin söz hakkı var, 30 kişisi Doğuluysa Doğulular daha fazla para kazanmaya başlıyor. Sistem ona göre geliştiriliyor. Yani işte bunun ceza durumu var, bilmem dakikayla gidip geliyorsun işte şoföre, çalışana ceza yazılabilir. Yani bu olaylar bıktıra bıktıra biz çekildik. Bizim gibi bir sürü insan da çekildi yani. Güç dengeleri o tarafa kayınca onlarda kendi borusunu öttürdü (4 numaralı görüşmeci, 8 Eylül 2012).

Kesimlerin bu rekabet sürecini nasıl algılayıp adlandırdıkları birbirlerine ilişkin bakışları hakkında da çok şey söylemektedir. Kendisine hayat hakkı tanınmadığından bahseden Türk kökenli görüşmecinin karşısına bu sefer yerlilerin daha büyük işlere yatırım yaptıkları ve gönüllü olarak bazı sektörlerden çekildiklerini ifade eden Mardin/Hisarkaya doğumlu, 1970li yıllarda Mersin'e göç etmiş Doğulu/Kürt görüşmecinin ifadesi çıkabilmektedir.

Bu toplu taşıma da, bu minibüs otobüs de bizim sırtımıza kaldı, doğu insanının sırtında kaldı işin doğrusu. Çünkü şimdi kalkıp da bir 900 milyar, şu andaki para 900 bin yani bir Eğriçam hattı. Kalkıp da Mersin'in bir yerlisi oraya para yatırmaz (13 numaralı toplu görüşme⁴, 10 Eylül 2012).

Öte yandan bu bitmiş bir süreç olarak da görülmemektedir. Nitekim halihazırda servis plakalarının 50-60.000 lira, dolmuş plakalarının ise 600-700.000 lira olduğu ve servisçiliğin de rant kazanması halinde el değiştirmelerin olabileceği ifade edilmektedir (4 numaralı görüşmeci, 8 Eylül 2012). Aynı sürecin inşaat sektöründe de yaşandığı ve müteahhitlerin de çoğunlukla Doğu kökenli oldukları mülakatlardan anlaşılmaktadır. 5 numaralı görüşmeci⁵, seyyar işinin de çoğunlukla Doğuluların elinde olduğunu belirtmektedir. Görüşmelerden esnaf profilinin son on senede değiştiğini ve Doğululaştığını/Kürtleştğini öğreniyoruz. Esasen birçok sektörde ve işkolunda yoğun bir rekabet yaşanmış ve yaşanmaktadır. Bu da kesimler arasında algısal ya da aktüel kazanmak/kaybetmek duygusuna teğellenmiş bir etnik algılama ve içe kapanma/dışlama davranışı üretme potansiyeli taşımaktadır.

³ Bu görüşmeci, Sivas Divriğili, demir çelik fabrikasının özelleştirilmesi sonucu emekli olarak 1997'de Mersin'e göç eden bir babanın çocuğudur. Önce dolmuşçuluk, sonra bir gıda firmasında satış temsilciliği yapmıştır ve halen öğrenci servis taşımacılığı yapmaktadır, 8 Eylül 2012.

⁴ SS39 nolu Halk Otobüsü Kooperatifi üyeleri ile yapılan toplu görüşme, 10 Eylül 2012

⁵ Mersin doğumlu bu görüşmecinin ailesi 1974'te Urfâ'dan Mersin'e göç etmiştir. Babası aslen çiftçidir ancak göçten sonra oto alım-satımı yapmaktadır. Kendisi de pazarda seyyar züccaciyelik yapmaktadır., 8 Eylül 2012.

İlk başlarda doğu kökenli esnaf sayısı azdı Mersin'de. Yerli, Sivaslı, Maraşlı, o civarın burada ticaret yapan, yatırım yapan insanları ağırlıktaydı. Ama daha sonra Bitlis, Urfa, Diyarbakır'dan daha doğu kökenli insanlar gelmeye başladı. Onların üzerinden ticaret dönmeye başladı. Yani şu süreç içinde de en yüksek potansiyeli olan ticaret onların üzerinden dönüyor (5 numaralı görüşmeci, 8 Eylül 2012).

İşsiz, eğitimsiz ya da yer altı/enformel sektörde çalışan göçmen/Kürt için ise sınıfsal kimliğin kazandıracağı bir avantaj olmaması nedeniyle olsa gerek, etnikliğini ifade etmek çok daha faydalı olabilmektedir. Üstelik etnik hiyerarşiye dayalı bir toplum algısı olması halinde etnik kimlik karşısında diğer tür kimlikler nispeten avantajsız duruma düşmektedir. Hakim etnik grubun dışlayıcı tavır geliştirmesine paralel olarak bu kesimler, etnik kimliğine sarılmak, kendi etnik grubu ile iş yapmak vb. davranışlar geliştirebilmektedir. Birçok Batı Avrupa ülkesinde Bangladeşli restoranlar, Pakistanlı taksî şoförleri gibi etnik ekonomiler dışlayıcılık üretmektedir. Ya da tersinden ifade edecek olursak, *etnik kökene yönelim*; ontolojik güvenlikten iş ve konut imkanına kadar kaynaklara erişimi güvenceleyen, iktisadi avantajlar sunan bir mecra olarak işlev görebilmektedir (Eriksen, 2012, s. 354). Bu kapsamda Mersin'de iş bulmak için kendi etnik ağına bağımlılık, vasıfsızlık, özellikle Türkçe dil becerisinin olmaması ve aile olarak çalışma zorunluluğu, bu yönelimin temel sebepleri olarak öne çıkmaktadır. Bu kesim gerek işe girerken, gerekse pazarda kendisine bir konum/tezgah edinirken etnik kimliğinin sağlayacağı dayanışma ve güvenlik ağlarından yararlanmayı rasyonel bulabilmektedir. Keza 6 numaralı görüşmeciden⁶ anlıyoruz ki göç ettikleri dönemde canlı hayvan işini çoğunlukla Muşlular yaparken, bugün et sektöründe Muşlular kadar hatta ağırlıklı olarak Urfalı ve Diyarbakırlılar vardır. Ancak hepsi Doğulu olan bu kesimde rekabetten daha çok uyum içinde bir çalışmanın olduğundan bahis olunmaktadır. Görüşmeci bu uyumu 'birbirine tutunup güçlü olmak mücadelesi vermek' şeklinde anlatmaktadır.

Diğer yandan iki ayrı bulgu varsayılanın aksine etnik çelişkinin gelişmeyebileceğini ortaya koymaktadır. Birincisi, etnik rekabet kuramının aksine göçmenler arasında daha vasıflı ve eğitilmiş olan işçi statüsündeki Kürtlere ilişkin algı etnik değil sınıfsal/sosyal statü ekseninde biçimlenmektedir. Örneğin göçmen olmakla birlikte eğitilmiş ve nitelikli işgücü olan Kürtler Trakya Cam Fabrikasında ya da Ak Gübre'de çalışıp, daha iyi/yüksek ücret alabilmektedirler. Yerlilerden bir görüşmeci bu Doğulu göçmenlerin iyi ücret aldığı ve bunların "terörist" olarak algılanamayacağını net şekilde ifade etmiştir (12 numaralı görüşmeci⁷, 10 Eylül 2012). Yani ekonomik olarak statüsü yüksek ise kişiyi göç-

⁶ Kendisi Muşlu olan ve ailesiyle birlikte 30 yıl öncesinde Mersin'e göç etmiş görüşmeci, 8 Eylül 2012.

⁷ Mersin İdman Yurdu, Polis Gücü gibi spor kurumlarında yöneticilik yapan, Mersin Sanayici ve İşadamları Derneği'nde etkin görevlerde bulunmuş, Mersin'e 1979 tarihinde taşınan, üniversite mezunu işadamı, 10 Eylül 2012.

menlik ya da Kürtlüğü ile tanımlama eğilimi zayıflamaktadır. Tıpkı Amerika'da olduğu gibi: Aynı işyerinde çalışmak gelir ve tüketim gücü olarak birbiri ile eşitlenmiş algısına yol açmakta ve bu, kesimlerin birbirlerine karşılıklı saygısında da üreten bir durum olarak gözlenmektedir. Bu itibarla genel olarak insani sermayenin nitelikleri rekabet ettiğinde, ayrımcılık, patronaj gibi rekabeti bozucu araçlar devreye girmediği ve insani sermayenin nitelik kazanmasına ilişkin imkanlara erişim eşit ve adil işlediği sürece etnik rekabetin ve etnik çelişkinin gelişmediği ifade edilebilecektir. Bu durumda farklı etnik kökendenkiler arasındaki karşılaşma eşit statüler arasında etnik olmayan bir ilişki/karşılaşma olacaktır.

İkincisi, aynı iş için rekabet halinde olsalar dahi, sendikal örgütler vasıtasıyla etnik kesimler arasında ortak amaç ve işbirliği odaklı hareketler ortaya çıkabilmekte ve etnik çelişki gündeme gelmemektedir. Bu kapsamda örneğin Mersin'in daha çok vasıfsız, 2000 kişi istihdamlı liman işletmesinde özelleştirme sonrası taşeronlaşma başlamış ve işe girme mücadelesi sırasında patronaj etkili olmuş ve kesimlerin birbirlerini etnik aidiyetleri ile tanımlaması söz konusu olmuştur. Ancak bu süreçte kötü çalışma koşulları nedeniyle bir grev başlamış ve etnik kimlik aidiyetleri kolektif bir hareketin başlamasını önlemek ve emeğin örgütlü gücünü bölmek amacıyla işverenler tarafından teşvik edilmiştir. Mersin örneğinden anlaşılacağı üzere yerli-Doğulu ayrımının işverenler, otoritelerce desteklenmesi halinde daha çabuk Türk-Kürt ayrımına oturabileceği düşünülmektedir. Ancak yine Mersin örneğinde bu şekilde başlamış bir etnik rekabetin, TÜMTİS tarafından da desteklenen ve 5,5 ay süren çadır eylemi sırasında bambaşka bir mecraya taşındığı görülmüştür. Etnik rekabetin tarafları olmaları beklenen insanlar, sahip oldukları etnik önyargıları bir tarafa koyarak ortak bir amaç doğrultusunda kolektif bir eylem yürütmüş (görüşmeciler yaptıklarını "emek ve ekmek mücadelesi" olarak ifade etmektedirler); bu eylem süresince birbirlerine ilişkin algılarının yeniden inşa edildiği görülmüştür. Bu gibi hallerde kesimler birbirlerini etnik kimlikleri ile değil, sınıfsal kimlikleri ile tanımakta ve tanımlamaktadırlar (15 numaralı görüşme⁸, 11 Eylül 2012). Fransa'da ırksal/kültürel farklılıkları aşan bir unsur olarak *emek hareketi dayanışmasının* öne çıkmasına benzer şekilde, Alport'un (1954, s. 62) iddia ettiği gibi; eşit statülü, ortak amaca ve gruplar arası işbirliğine açık temaslar, etnik kesimlerin birbiri hakkındaki önyargılarını azaltıp, kendilerine ve diğerine bakışını değiştirebilmektedir.

Ayrımcılık Deneyimi

Rekabetin etnikleşmesi ya da bir etnik gruptan olmanın iktisadi olarak avantaj yaratması özellikle yaygın bir ayrımcılık yaşanmasıyla ilişkili olabilmektedir ki, etnik sınırlar yüksek düzeyde ayrımcılık ve dışlama sonucu inşa edilebilmektedir. Adana, Mersin, Antalya örneğinde önyargılar ve bunun dav-

⁸ TÜMTİS Sendikası'nda yapılan toplu görüşme, 11 Eylül 2012.

ranış tezahürü olarak ayrımcılık etkili gözükmektedir. Nitekim “cadde, pazar, lokanta gibi kamusal mekânlarda saygısızlığa uğradığı” kanaati taşıyanlar toplam örneklemin yaklaşık %11’i, “hastane, karakolda kendisine olumsuz tavır gösterildiğini” belirtenler toplam örneklemin %14’üdür. Aynı sorular Türk-Kürt etnikliğinde sorgulandığında ki kare analizi anlamlı bir sonuç vermekte olup, Kürtlerin sırasıyla %30’unun ve %35,4’ünün kamusal alanlarda ayrımcılık deneyimi yaşadığı anlaşılmaktadır. İşe alımlarda ve işyerindeki görev bölüşümlerinde kendisine haksızlık ve ayrımcılık yapıldığını ifade eden Kürtlerin oranı da sırasıyla %26,4 ve %30,9’dur.

Görüşmelerde iş ve emek piyasasına girişlerde ciddi engellerle karşılaşıldığı sıklıkla ifade edilmiştir. Kürt kökenli görüşmeciler, Doğulu olmaları ve özellikle kavgacı olarak düşünülmeleri nedeniyle işe alınmak istenmediklerini, işyeri sahiplerinin istihdam politikalarında ayrımcı uygulamalarda bulduklarını sıklıkla belirtmektedirler. İşyerlerinin yerlilik ve kısmen etniklik temelinde bölünmüşlüğünde ayrımcı uygulamaların rolü olduğu muhakkaktır. Ancak işverenlerin aynı zamanda ekonomik çıkarlarını düşünen kapitalist sınıf olacağı dikkate alındığında, özellikle vasıfsız göçmen ve özelde de Kürt göçmenlerin daha ucuz işgücü olmaları bakımından belli işyerlerinde yoğunlaşmaları muhtemeldir.

Diğer yandan bu ayrımcılık özel sektörle sınırlı olmamakta, kamu kurumları ve belediyeler vasıtasıyla kurulan iş ve istihdam ilişkileri de ayrımcı olabilmektedir. Mülakatlardan özellikle belediyelerin bu bağlamda ciddi bir rol oynadıkları anlaşılmaktadır.

Ayrımcılık deneyimi yaşadığını ifade eden Kürtlerin daha çok etnik kimlikleri ile gurur duyduklarını ifade etmek gereği vardır. Ayrımcılık deneyimi etnik kimliğin hiyerarşik bir düzende var olduğu algılamasından beslenmektedir. Nitekim örnekleme “Türkiye’de birinci sınıf etnik kesim var mıdır? Varsa hangisidir” şeklindeki anket sorusuna bölgede Arapların yaklaşık %48’i, Kürt kökenlilerin %35’i, Türk kökenlilerin %23’ü olumlu cevap vermişler ve çoğunlukla “Türk”ü işaret etmişlerdir. Mersin’de de hiyerarşik bir toplum algısı, şehrin esas sahibi/yerliler ile göçmenler ve bununla örtüşecek şekilde Türkler ile Kürtler arasında geliyor gibi gözükmektedir ki bu algıyı aşağıdaki alıntı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Şimdi Mardin’de geçmişten, tarihten gelen bir alışkanlık var orda. Yani orda insanlar bin senedir birbirini kabullenmiş. Yani hem inanç yönünden hem kültür yönünden. İnsanlar herşeyiyle birbirini kabullenmiş. Yani aynı esnaf aynı çarşıda, Ermenisi de var, Hıristiyanı da var, Müslümanı da var, Kürdü de var, Türkü de var. Bunlarda geçmişten gelen, dededen babadan gelen bir kaynaşma vardır. Mesela Mersin’in bundan zaten kırk elli sene oldu doğudan bu metropollere göç. Belli nedenlerden, kimi kan davasından kimi geçimden, işte ne bileyim bu yüzden buralara göç oldu. Ama Mersin’de bir türlü o oturmadı. Yani hala oturmadı, hala insanlar birbirini kabullenmiyor.

Yani bana hep böyle sanki ben Mardin'den gelmişim, ben burda toprak almışım, paramla almışım... Ama hala böyle üvey kardeş muamelesi görüyorum (13 numaralı toplu görüşme, 10 Eylül 2012).

Ayrımcılık deneyimi ya da haksız rekabetin diğer unsurları söz konusu olduğunda birbirlerini tanıma ve tanımlamada başkaca referanslar daha çok devreye girmeye başlamaktadır. Şöyle ki, yeni bir iş açmak, pazarda bir konum/tezgah edinmek söz konusu olduğunda Muşlular, Diyarbakırlılar, Urfa'lılar şeklinde bölünen iş piyasasında rahatlıkla bunlarla keşişen Doğululuk/Kürtlük üzerinden bir üst kimlik inşa edilebilmektedir.

İş ve emek piyasasında ayrımcılık deneyimleri yaşanmakla birlikte rekabetin etnik temelde adaletsiz işleyişine dair bir kanaatin çok yaygın ve güçlü olmadığını, bu durumun etnik çelişki üretiminin bir sınırı olarak ortaya çıktığını vurgulayalım. Bu, adaletsizliği sosyal/etnik bir kategori olarak yaşadığı algısından daha çok genel bir yargı olarak sistemin ve kuralların adil olmadığını kanaatince şekillenmektedir. Ayrıca, bu bölgede gelir grupları arasındaki uçurumun etnik gruplar içinde de büyük olması, toplumsal adaletsizlik algısının yalnızca etnik kökene indirgenmesini engeller görünmektedir. Bu çerçevede etnik kesimler arası çelişkiler hasımca (*antagonist*) kurulmayabilmektedir.

Karşılaşmaların Sınırlanması: Eğitim, Dil ve Kültür Farklılığı

Göçmenler tabakasında iki kesim için fay hatlarının daha keskinleştiği ve etnik algının daha kesifleştiği görülmektedir. Bunlardan ilk kesimi, göçle gelmiş Kürt kadınları oluşturmaktadır. Kadınlar eğitim, dil ve kültür gibi kentte rekabet edebilecekleri sermaye güveninden mahrumdurlar ve bu nedenle etnik güvene yönelmektedirler. Hemen ifade edelim ki bölge örnekleminde göç ve cinsiyet çapraz verilerine göre ev hanımlarının oranı 16 yıl ve daha fazla süredir bölgede yaşayanların üçte biri iken, son yedi yılda bu oran yarı yarıya azalmıştır. Bu veri, kadınların, çalışma hayatı içinde daha çok yer aldıklarını göstermektedir. Ancak bu yer alış, çoğunlukla tarımda çalışmak ve ucuz işgücü olmak şeklindedir. Tarımda ülke genelinde görülen ekonomik gerileme ucuz emek girdisini zorlarken, tarla işinde "çavuş" adı verilen ve işçilere işi bağlayanlar, zaten ucuz olan bu emek üzerinden kendi geçimlerini temin etmektedirler.⁹ Üstelik tarımda kadınların yevmiyeleri erkeklerden daha aşağıda belirlenmektedir. Kadınların en büyük handikapı çoğunlukla Türkçe bilmemeleridir. Dil sadece çalışma hayatında değil mahalle hayatında da kadınlar için belirleyici olmaktadır. Mahallede daha çok ekonomik saiklerle olsa

⁹ 1984'de Mardin'den 50 kişilik bir aile olarak göç etmiş, önce Trakya'ya yerleşmiş, sonra Manisa'ya ve 1999 yılında Mersin'e gelmiş, narenciye-tarlada yevmiye ile çalışan 9 numaralı görüşmecinin ifadesine göre 2012 senesi için ücret 37,5 TL'dir. Bunun 3,5 TL'sini çavuş alıyor, kadınlarda yevmiye ise 27-28 TL'dir (9 numaralı görüşmeci, 9 Eylül 2012)

da, aynı dili konuştuğu etnik benzerleri ile yaşayan Kürt kadınlar, çalışma hayatına çoğu Kürt olan çavuşlar aracılığıyla ve çoğunlukla ailesi ile birlikte dahil olmaktadır. Dolayısıyla etnik içe kapanma katsayısı en yüksek kesim bu kadınlardır. Bu hususun üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Bu durum özellikle yoksul ve ezici çoğunluğu Kürtlerden oluşan mahallelerde yaşayan kadınlar için geçerlidir. Bu türden mahallelerde yaşayanlar, gelinen yöreye bağlı kültürel/akrabalık bağlarını aşarak, ortak konuşulan dil etrafında bir genel Kürtlük bilincine yönelme potansiyelindedirler. 11 numaralı görüşmecinin¹⁰ aşağıdaki sözleri bu anlamda oldukça çarpıcıdır:

Evet burası güvenli. Burada bütün Kürtler birlikte yaşıyoruz. Biz Pozcu tarafına gitmek istemiyoruz çünkü oradaki herkes Türk. Onlarla yaşamak güzel ama gittiğimizde annem orada Türkçe konuşamayacağı için zorluk yaşarız. Burada hepimiz Kürdüz. Mahallede kadınlar oturup sohbet ederler, Kürtçe konuşurlar. Burası bizim için çok güzel yani (11 numaralı görüşmeci, 9 Eylül 2012).

İkinci kesim ise yeni kuşak göçmenlerdir. Son dönem göçmenlerinin etnik köken farklılığı ile başatmede yararlanabilecekleri sosyal sermayeleri fazlaca yoktur. Bu kesim çoğunlukla ucuz emek ihtiyacını karşılamakta iken, sınıf atlama umudu taşımamaktadır. Geldikleri yerle toprak ve ekonomik bağlarını koparmış durumdadırlar ve sermayeleri mevcut değildir. Bildikleri işler olan tarım ve hayvancılık ya da narenciyecilik ya azalmış ya da artık eskisi gibi kente yakın yerlerde yapılamaz olmuştur. Yeni gelen Muşlular örneğin artık inşaat işçiliği, ameleliği yapmak zorunda kalmaktadırlar. Metropollerde artık ucuz konut imkanının da daraldığı (yoksul mahallelere yerleşiyorlar) dikkate alındığında yeni göçmenlerin ve ağırlıkla yeni kuşak Kürt kökenli göçmenlerin sosyal dışlanma ve kaynaşma sorununu daha çok yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu kesimlerin yaşadığı mahalleler, güvenlik ve asayiş açısından sorun olarak görülmeye başlanmakta, bu durum Kürtler hakkında genel olarak olumsuz bir imaj yaratmaktadır. Ancak en azından, Mersin’de yapılan mülakatlarla (farklı etnik kökenden olan) katılanların çok büyük bir çoğunluğunca bu durumun daha çok “şehir hayatına uyum sağlayamama ve yoksulluk”tan kaynaklanan bir sorun olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Eski kuşak Kürt göçmenler hakkında belirgin bir olumsuz görüş beyan edilmemektedir. Bu çerçevede rekabet edebileceği insani, sosyal, kültürel ve iktisadi sermayeden yoksun olan Kürtler etnik kökene daha çok sarılabilmekte ve etnik rekabete daha açık olmaktadır. Diğer yandan Türk kökenlilerin bu kesimlerin yaşadıkları yerleri/mahalleleri “güvenlik ve asayiş” sorunu olan yerler şeklinde mimledikleri anlaşılmaktadır.

¹⁰ Ailesi Mardin’den Trakya’ya ve sonra Manisa’ya göç eden, orada doğan, halen tarla işinde çalışan 17 yaşında ve tercüman aracılığı ile görüşebildiğimiz Kürt kökenli genç bir kadın, 9 Eylül 2012

Güç Vehmi ve Tehdit Algısı

Araştırma bölgesinde etnik kesimler arası haksız iktisadi rekabetin, güç vehimleri ve tehdit algısı nedeniyle siyasi bir rekabeti beslediği ve aynı zamanda ondan da beslendiği anlaşılmaktadır. Bu algıya etki eden faktörlerden biri nüfustur. Elbette doğum ve ölüm oranları dışında nüfus dengesini belirleyen en önemli faktör göç olarak ortaya çıkmaktadır. Göçün Doğu ve Güneydoğu'dan alınan bölümünün gittikçe artması, nüfusun dağılımında ve ilişkilerde değişiklik yaratmış, göçle gelen nüfusun büyüklüğü ve görünür olması, mevcut güç algısını inşa eden bir faktör olmuştur.

Bölgeye son yedi yılda gelenlerin üçte biri kendisini etnik olarak "Kürt" olarak tanımlamaktadır ve ağırlıklı olarak Sünnidir (%57,3'ü Hanefi, %18'i Şafi, %14,6'sı Alevi). 16 yıldan daha uzun zaman önce göç etmişlerin ise ancak yarısı Türk kökenlidir (%52,7), Kürt kökenlilerin oranı %42,6 iken %2,7 oranında Arap göç etmiştir. Yerlilerde ise %12,5 düzeyindeki Arap, %6,8 düzeyinde Kürt, yaklaşık %1 düzeyinde Zaza varlığına karşın Türkler ezici çoğunluktadır. Göçler öncelikle nüfusun etnik kompozisyonunu ciddi düzeyde etkilemiş gözükmektedir. Arap göçü zaman içinde devam etse de ağırlıklı olarak Kürt kökenlilerin bölgeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan yerlilerde Sünni (%68,8 Hanefi, %7,4 Şafi) çoğunluk olsa da Alevi kesim azımsanmayacak orandadır (%17,6). Doğu-güneydoğu bölgesinden alınan göç oldukça yüksek olup, Şafi Kürt varlığı bölgede oldukça artmıştır.

Nüfus faktörü güç algısının biçimlenmesinde önemli olduğu kadar, ilişkiler üzerinde de yıkıcı olabilmektedir. Amerika'nın Hispanikler söz konusu olduğunda yaşadığı korku, bu çerçevede hatırlanmalıdır. Neticede Amerikan-Hispanik ilişkisi diğerinin reddi üzerine kurulu bir ilişki değildir ancak Hispanikler kendi dışındaki çoğunlukla etkileşimi son derece sınırlı, kendi kimliklerini (örneğin İspanyolca konuşup, İngilizce'yi öğrenmiyorlar) ısrarla devam ettiren ve belli bölgelerde yoğunlaşan ve istikrarlı şekilde süren göçleriyle Amerikalılarca tehdit olarak algılanmaktadırlar (Huntington, 2004, s. 32). Benzer bir tehdit algısının araştırma bölgesinde teşekkül ettiği ve bunun siyasal mücadeleyi teşvik edici bir rol üstlendiği değerlendirilmektedir ki aşağıdaki alıntı bu durumu teyit etmektedir:

Hem maddi olarak hem çevre olarak eş dost akraba olarak, yani aşiret şeklinde geldiler buraya yani bizim gibi bireysel gelip de kazanın içine düşmediler. Daha güçlü buraya geldikleri için yaptıkları da bizden daha güçlü ortaya çıktı. Büyük müteahhit, dersane sahibi, market sahibi hep Doğulu yani...

Ticareti de birbirleriyle yapmaları daha kolay... Yani birbirleriyle birbirlerine tercih hakkını kullanıyorlar. Çünkü çok daha yoğunlar burada. Neredeyse şu an Mersin'in kendi halkından daha fazlalar (4 numaralı görüşmeci, 8 Eylül 2012).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı gibi burada göçle gelenlerin görünürlüğü'nün görece yüksekliği güç vehmi yaratmaktadır. Bunun, göçün toplu olması ve göç edenlerin iş ve emek piyasasında edindikleri yerle ilgisi yüksek olmakla birlikte, bir sebebi de gelenlerin yüksek oranda akrabalarının, tanıdıklarının ve kendi etnik grubundan insanların yaşadığı muhitlere yerleşmesi ve bu nedenle Kürt yoğun mahallelerin oluşmasıdır (*ethnic enclave*). Araştırma bölgesine bakıldığında her üç metropolün de konut bölgesi ayrışmasına sahip olduğu görülmektedir. Bu konut bölgesi ayrışması etnik ve sınıfsal ayrışmayla da kısmen örtüşmektedir.¹¹ Ayrılmış konut bölgeleri örneğin 2001 yılında İngiltere'nin kuzey vilayetlerinde yaşayan Müslümanların ayaklanmasının müsebbibi olarak değerlendirilmiştir. Müslümanlar aynı mahalleler/muhitlerde yerleşirken o yerlerde yaşayan beyazlar taşınmaya başlamış ("beyaz kaçış" olgusu) ve bu bölgeler toplumun kalanı açısından "no-go place" halini almıştır. Her ne kadar Bangladeş ve Pakistanlıların konut bölgesi ile sınırlı olmayan (alışveriş merkezinden, emlakçısına, kültürel ve dini mekânlarına kadar ayrılmış) bir ayrılmışlık ve daha çok paralel yaşamlar içinde oldukları hatırd tutulsa da, topluluk kaynaşması adı verilen ve etnik/kültürel/dinsel kesimler arası etkileşimi artırmayı hedefleyen, konut bölgesinde çeşitliliği öneren bir strateji de bu deneyimden üretilmiştir (Duman, 2011). Etnik kümelenmenin bir boyutunda ucuz konut ve tanıdık dayanışması nedeniyle yer seçimi varken diğer bir boyutunda zenginleşen Kürtlerin daha konforlu mahallelere taşınması ve eş zamanlı olarak Avrupa'daki "beyaz kaçış" olgusunu andırır şekilde artan göçmenler karşısında kendisini tehdit altında hisseden yerlilerin yer değiştirmesi olgusu bulunmaktadır. Nitekim derinlemesine görüşmelerden yapılan aşağıdaki alıntıdan da açık şekilde anlaşıldığı üzere, Demirtaş gibi Doğu'dan gelen göçün ilk yerleşimi olarak işlev gören bazı mahallelerde daha önce göç etmiş kesim orayı terk ederek kentin batısına yerleşmeye başlamıştır.

¹¹ Örneğin Mersin'de kentin genel olarak üçe ayrıldığı görüşmeciler tarafından dile getirilmektedir. Kentin doğusundaki mahallelerden Çay, Çilek, Yenipazar, Gündoğdu gibi bazıları doğu ve güneydoğudan gelen göçle kurulmuştur. Yine doğuda Nusayrilerin (Arap Alevi) yoğunlukla yaşadığı köy yerleşimleri bulunmaktadır. Batı'da bulunan mahalleler ise sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek, etnik bileşiminden daha çok eski yerleşimcilerin oturduğu mahallelerdir. Kuzeyde Türkler ve Demirtaş gibi birkaç mahallede ise Kürtler yerleşmişlerdir. Benzer şekilde Adana'da da Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen nüfus kentin güney bölgelerine yığılmıştır. Bu nedenle kentin Seyhan İlçesi'nin kuzey bölümü ile Yüreğir ve Seyhan ilçelerinin diğer bölgeleri arasında açık bir farklılaşma yaşanmıştır: Seyhan İlçesi'nde, konut bölgelerinin E-5 Karayolu'nun güneyinde Nusayri mahalleleri vardır (Akkapı, Mıdık, Bey, Yenibey, Havuzlubahçe, Kocavezir, Mestanzade, Sucuzade, Mirzaçelebi mahalleleri Nusayri mahalleler olarak bilinmektedir). Kuzeyinde yer alan mahallelerden Döşeme, Ahmet Remzi Yüreğir, Sakarya, Pınar, Yeni yurt, Yeşilyurt, Fatih, Namık Kemal ve Sümer mahallelerinde Türk nüfus çoğunluğu oluştururken Narlıca, Bahçelievler, Yeşilevler ve Fevzipaşa mahallelerinde Türk ve Kürt nüfus dengeli bir durumdadır. Bu bölgenin batı bölümünde bulunan Aydınlar, Barış, Demetevler, İsmetpaşa, Denizli, Gürselpaşa ve Mithatpaşa Mahallelerinde ise Kürt nüfus yoğunluktadır. Bu bölgede Reşatbey Mahallesinden başlayarak kuzey aksını takip eden mahalle kuşağında ise her üç etnik topluluğa mensup kişiler ikamet etmektedir (Keser, 2006, 142-143). Ayrıca günümüzde Küzy Adana zenginliğin, Güney ise yoksulluğun simgesi durumundadır.

Demirtaş dediğimiz bir mahalle var genelde Sivaslıların olduğu bir semti. Doğulular girmeye başladı. Aynı şu anki durumu yaşad Demirtaş. Doğulular yavaş yavaş girmeye başladı yani. Daha sonra o grup, Sivaslı grubu, huzursuz olmaya başladı. 10 liralık evi 8 liraya sattı çıktı. Yani yarın bir gün aynı pozisyon burada yaşanır mı yaşanmaz mı bilmem ama geçmişte Demirtaş'ta böyle bir durum yaşandı (4 numaralı görüşmeci, 8 Eylül 2012).

Konut bölgesi ayrışması ve mahallenin türdeşliği sosyal sermaye ve sosyal kaynaşma üzerinde olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Literatürdeki araştırmalarda çoğunlukla gettolaşma, paralel yaşam yönündeki tespitlerle birlikte çeşitliliğin güven/sosyal sermaye üzerinde yarattığı olumsuz etkinin altı çizilmektedir. Ancak Adana metropolünde yapılan bir araştırmada etnik çeşitliliğin olduğu mahallelerde etnik kesimlerin birbirlerine daha yüksek güven besledikleri, Türk-Kürt kökenlilerin birlikte yaşadıkları mahallelerde “kendisinden olmayanlarla” ilişkilerin/temasların yoğunlaşmasının sosyal kaynaşmayı olumlu etkilediği, tersinden türdeş mahallelerde yaşayanların kendisi dışındaki etnik kökenlilere olan güvenlerinin düşük seyrettiği tespit edilmiştir (Duman ve Alacahan, 2011a, s. 202). Bu çerçevede konut bölgelerinin ayrışması, belli bir etnik gruba mensup insanların etnik benzerleri ile sınırlı bir güven ilişkisi kurma yönelimini güçlendirerek, diğer etnik gruplara karşı sosyal mesafe oluşturmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi belli mahallelerde yoğunlaşan özellikle yeni kuşak Kürt kökenlilerin etnik kimlik gurur düzeylerinin yüksek olması ve şehrin yerlileri/Türk kökenlilerce “güvenlik ve asayiş” sorunu olarak mimlenmeleri bu bağlamda kayda değerdir.

Bölgeye Kürt kökenli kesimlerin göçünün devamı vb. nedenlerle grup büyüklüğünün hem algıda hem de aktüel seviyede artmasının, ekonomik alanda iş ve işgücü rekabetinin yaratacağı korku ve tehdit ile eklenerek siyasi bir rekabeti de şiddetlendireceği kuvvetle muhtemeldir. Ancak Adana-Mersin-Antalya da iş ve işgücü piyasasında ağırlıklı olmak üzere daha çok etnik karşılaşma üretilmekte ise de, etnik kesimler arasında bir güç dengesi olduğuna dair algı her iki kimliğin birbirine karşı tedbirli olmasını da getirmektedir.

İktisadi ve Siyasal Rekabetin Eklemlenmesi

Siyasetin ekonomik alan çatışmalarında devreye girmesi siyasete verilen önemi de siyasi iktidar mücadelesini de önemli hale getirmektedir. Nitekim Adana, Mersin, Antalya bölgesinde siyasete ilgi görece yüksektir. Farklı etnik kökene ait girişimciler arasındaki iktisadi yarışmada ve işçi-işveren ilişkilerinde yaşanan çatışmalarda enformel güç ilişkilerinin devreye girmesi ve kamu kurumlarının bizzat rekabeti bozan müdahalelerde bulunup tarafsızlığını koruyamaması bu bölgenin siyasete ilgisini artırmakta ve iktidarı ele geçirme,

her kesim için sistem ve kurallar üzerinde etkide bulunmada büyük önem taşımaktadır. Bu yönüyle, bölge görece politik bir karakter taşımaktadır.

İktisadi kaynaklar üzerinde rekabet söz konusu olduğunda siyasetten güç devşirmeyi, siyasal patronajın imkânlarından yararlanmayı Mersin minibüs hatları örneği açıkça ortaya koymaktadır. Mersin'de bazı hatlarda hala yerliler hâkimdir ve siyasetle bağı olanların hatların ele geçirilmesinde rekabet üstünlükleri vardır.

Bu durum, sadece siyasi aktörlere erişim ve siyasal nüfuz kullanmakla sınırlı değildir. Sosyal sermayenin varlığı ve yaygınlığı da, rekabetin etnik bir boyuta taşınabilmesinde araçsallaşabilmektedir. Kişinin sahip olduğu sosyal ve sivil ilişkiler örneğin dernek, kulüp üyelikleri rekabetin düzenlenmediği durumlarda rekabet avantajı sağlayabilmektedir. Kırkbeşevler minibüs hattı kooperatif üyeleri ile yapılan toplu görüşme siyasi süreçlerin etkisine dair çok net bir örneklendirme sunmaktadır.

Şimdi örneğin belediye bir karar alsın, lehimize bir karar alsın. Bir güzergah; desinler ki biz o güzergahı alacağız. Bunlar yüzlerce kişi belediye kapısına gidiyorlar baskı yapıyorlar. Yani bir kısmının siyasi gücü vardır, siyasetten güç alır. Bakanı vardır, milletvekili vardır. Biraz da Mersin'de mesela Meskop, Elvanlı, Silifke; örneğin Osmaniye durağı, bunlar biraz da Mersin'in yerlisi ağırlıklı insanlardır. Bize üvey kardeş, yani sonradan dağdan gelmişsiniz, geldiniz şehrimizi işgal ettiniz...(13 numaralı toplu görüşme, 10 Eylül 2012).

Görüşmecinin söylediği gibi siyasal nüfuzun devreye girdiği durumlarda yerli ve göçmen arasındaki bölünme, sanki etnik kesimler arası bir bölünme olarak algılanmaya müsait hale gelmektedir. Görüşmeci bu ikisinin aynı şey olduğunu ifade ettikten sonra kurumlar (hem devlet hem sivil toplum) eliyle yürütülen ortak faaliyetler vasıtasıyla yakınlaşmaların ve pozitif etkileşimlerin gerçekleştiğine işaret etmiştir. Buna karşın, kurumlar arası çatışma (merkezi yönetim-yerel yönetim ya da yerel yönetimler arası siyasi parti farklılığı) da kesimler arasında çatışma ve gerilimi besleyebilmektedir: İnsanlar birbirine soğuk bakıyor çünkü kurumların başındaki insanlar, yerel yöneticiler birbirlerine soğuk bakıyor. Bu bakış siyasal, etnik, yerli-yabancı çatışmasından doğan soğuk bakış açılarından oluşuyor (12 numaralı görüşmeci, 10 Eylül 2012).

Bölgede etnik kesimler, iktisadi alanda yaşadıkları etnik rekabeti siyasal alanda üstünlük/iktidar mücadelesine taşımaktadırlar. Bu çerçevede bölge siyasal olarak kutuplaşmıştır ve bu kutuplaşma iki eksende cereyan etmektedir. CHP-AKP ve MHP-BDP. Paralel olarak bölgede özel sektörde işçi olarak istihdam edilenlerin oy verdikleri siyasi partilere bakıldığında iş ve emek piyasası rekabeti ile ilişkili bir siyasal kutuplaşma yargısı güçlenmektedir. Nitekim Araştırma örnekleminde özel sektör işçilerinin 12 Haziran 2011 seçimlerinde %13,8'i AKP'ye, %27,7'si CHP'ye, %21,3'ü BDP, %17,7'si ise MHP'ye oy verdiği tespit edilmiştir.

Vurgulanabilecek bir başka husus bölgede BDP-MHP oyları diyalektik olarak birbirini beslerken bunun aynı zamanda yerli-göçmen ayırımına oturmasıdır. Daha çok BDP'ye oy veren göçmenler karşısında şehrin yerlisi MHP'ye yöneliyor gözükmektedir. Bu sonuçta iktisadi rekabetten duyulan kaygının payı olduğu açıktır. Tıpkı Fransa'da örneğin göçmen/Müslüman karşıtı söylemi ile aşırı sağın en geniş destek bulduğu yerin, çokkültürlü bölgeler ve civarı olması yani "etrafta dolaşan ve işini elinden almaya çalışan yabancı'nın yakınında olduğu korkusunun" fazlaca hissedildiği yerler olması gibi. Ki bu kaygı bu yerlerde merkezden uçlara yönelen oylarda ifadesini bulmuştur.

Keza yerel seçimlerde grupların sergilediği performans bu kapsamda belirleyici olabilmektedir. Belli bir etnik grubu temsil ettiği varsayılan bir siyasi parti'nin belediye seçimlerini kazanması ya da ülke genelinde elde ettiği kazanımların yerele yansımaları, bu etnik grubun kendi iç bütünlüğünü korumasına, öbür yandan da diğerleri tarafından rekabet ve tehdit kaynağı olarak algılanmasına yol açabilmektedir. Ancak halihazırda bölgede kesimler arasında bir güç dengesi algısı olması, teyakkuz halinde bir birlikte yaşamı mümkün kılabilmektedir.

Bu çerçevede etnik kesimler arası sınırlar siyasal süreçten beslenecek ve yeniden biçimlenecektir. Üç ihtimal bu kapsamda vurgulanmalıdır: birincisi halihazırda iyi eğitilmiş ve vasıflı Kürtler geleneksel etniklik algısı içerisinde olmak yerine bireysel temelde hakim gruba eklenme motivasyonu içerisinde gözükümler ki bunlar aynı pozisyondaki Türk kökenlilerle iş rekabeti içinde olmalarına rağmen, etnik rekabet kuramının tersine etnik kimlik dışı aidiyetleri önemsemektedirler. Ki sosyo-ekonomik statüsü yüksek Kürtlerde etnik oy verme davranışının en aza indiği başkaca çalışmalarda da ortaya konmuştur (Duman ve Alacahan, 2011b). Diğer yandan Kürtler kendilerine bırakılan ya da diğer etnik grupları yerinden etmeyi başardıkları sektörlerde ve iş kollarında var olup, rekabet halinde hemşehri cemaatlerinden çıkıp etnik grup olarak varlık geliştirebilmektedirler. Buna karşılık ve tepki olarak iktisadi rekabetin olmadığı düşünülen kesimler arasında yeni pozisyonlar, yeni kaynaklara erişim için destek sağlamak bakımından yerli/göçmen ekseninde ekonomik eklenme siyasal eklenmeye evrilebilmektedir.

Genel Değerlendirme

Adana, Mersin, Antalya bölgesi sunduğu istihdam fırsatları, Kürt yoğun bölgeye yakınlığı, iklimi dolayısıyla ısınma maliyetlerinin ve ayrıca konut fiyatlarının görece düşük olması gibi nedenlerle cazip hale gelmektedir. Esasen İstanbul, İzmir, Ankara'nın yerini son on yılda bu bölge almaktadır. Zaten kent merkezlerine taşınmanın en önemli nedeninin ekonomi (%24) olduğunu söylemek mümkündür. Bireyler iş bulmak (%14,5) ve geçim sıkıntısından (%9,9) kurtulmanın yolu olarak göç etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle göç itici

faktörler üzerinden gelişmektedir. Bunu takip eden ikinci önemli sebep çocukların eğitimidir (%6,3).

Bu bölge Kürtlerin ekseriyeti bakımından ciddi düzeyde zenginleşme olanağı sunmaktadır. Geliri artan ve zenginleşme fırsatı bulan Kürtlerin sınıf atlama umudu yükselmekte ve vatandaşlık kimliğini daha çok önemsedikleri görülmektedir. Bu durum, Mersin gibi kentlerde Kürt nüfus içinde de gelir durumuna bağlı bir ayrışma yaratmaya aday gözükmektedir. Bu itibarla göç etmelerinin temel saiki ekonomik sebepler olan Kürtlerin çoğunluğunun ekseriyetinin hem etnik siyasete daha mesafeli hem de geri dönme mitinden uzak oldukları ifade edilebilecektir. Bu, zenginleşen Kürtler için geldikleri yerde bulunamayacak imkanlar ve fırsatlarla buluşmaları nedeniyle böyle iken, en alttaki Kürtler içinse sahip oldukları vasıfsız emeğe talebin ancak bu türden kentlerde ortaya çıkması nedeniyle böyledir.

Öncelikle belirtilmelidir ki Adana, Mersin ve Antalya yöresinde etnik bir temelde iş ve emek piyasası bölünmüştür demek oldukça ileri bir okuma olacaktır. Neticede yerinden kopmuş ya da yerinden edilmiş kesim için yeni bir kentte işe başlamak konusunda iki temel strateji güdülecektir: (1) “öncü” olarak daha önce gelenlerin yaptıkları işi yapmak, taklit etmek; (2) bildikleri işi yapmak. Bu ise belli iş kollarında ve sektörlerde yoğunlaşmayı kendiliğinden getirmektedir. Ayrıca göçün toplu niteliği ve göç edilen yerlerde eş-dost-akrabaların olması nedeniyle yararlanılan dayanışma ağları da bu durumu etkilemektedir. Açık ki topluma bireysel eklemlenmeyi seçen iyi eğitilmiş ve vasıflı Kürtlerin yanı sıra göçmen de olsa Schumpeterci anlamda bir ekonomik aktör olan Kürt girişimcilerde de, geleneksel “etnik” saikle hareket etme fazlaca görülmemektedir. Ki gerçekliğin etnik rekabet kuramına uymayan boyutları olarak bu tespitler dikkate değerdir.

Ancak özel sektörde Kürt varlığı artmaktadır. Bu hem vasıfsız Kürtlerin daha ucuz bir emek olmalarından hem de belli iş kollarında üstünlüğe sahip olup etnik benzerlerini kollamalarından kaynaklanabilmektedir. Diğer yandan iş piyasasında kesimler arasında cereyan eden yerinden etme/yer açma süreçleri *etnikleşmeye* müsaittir ki burada rekabetin varlığından daha çok enformel güç ilişkilerinin, ayrımcılık ve haksız rekabetin varlığı önemli olmaktadır denilebilecektir.

Etnik rekabet iktisadi alanla sınırlı cereyan etmemekte, gerek nüfus büyüklüğü, gerek karşılaşmaların artışı ve iktisadi alanda güç ve tehdit algısına bağlı olarak siyasal alana da taşınmakta ve oradan da beslenmektedir. Diğer yandan yapılan görüşmelerden siyasilerin, kamu kurumlarının ve işverenlerin, çelişkileri etnik zemine taşımaktan avantaj sağladıkları açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim sendikal gücü kırmak amacıyla işverenler etnik ayrışmayı körükleye-

bilmekte, ya da daha fazla oy alma ve yerel/ulusal iktidarı ele geçirme hedefi etnik tahkimata yöneltebilmektedir.

Bu çerçevede genel olarak iktisadi alanda özellikle iş/istihdam üzerinden etnik kesimler arasındaki karşılaşmalar hem işbirliğini hem de çatışmayı getirmekte ve bu da hem etnik kimlik dışı aidiyetlere güç verme hem de etnik siyasete taşınabilme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca etnik gerilim olarak takdim edilen hususların kısmen evsahibi-göçmen arasındaki gerilimler olduğu anlaşılmaktadır ki bu kaymayı yerlilerin ağırlıklı olarak Türk, göçmenlerin ise çoğunlukla Kürt olmasının etkilediği düşünülmektedir.

Günümüzde bölgenin ve tek tek şehirlerin iktisadi güçleri yeniden tanımlanmakta, küresel olduğu kadar ulusal düzeyde yeni bir kademelenme ve işbölümü kurulmaktadır. Bu süreçte şehirlerin göçmenler için hala ne derece iktisadi fırsat sunabildiği/sunabileceği ve göçmenin inşa halindeki sosyal dokunun bir parçası olup olamayacağı, kesimler arası ilişkileri de tayin edecek gibi gözükmektedir.

Neticede şehrin ekonomisi rekabet gücünü yitirdiğinde ve geride kaldığında tüm göçmenler ve yerliler bu durumdan topluca etkilenenlerdir. Şehrin kaynakları azaldıkça ve kıtlaştıkça rekabet daha kesifleşecektir. Ki bu durumda etnik gerilimler daha çok hissedilebilecektir. O halde etnik antagonizma oluşturmamak için üç temel koşulun birlikte gerçekleşmesi gerektiği ifade edilebilecektir: (1) şehrin rekabet gücünün artırılması; (2) kentlerdeki rekabet unsurlarının bolluğu yani imkân ve fırsatların çoğaltılması ve (3) nüfusun rekabet fırsatlarına eşit erişiminin sağlanması (vasıflandırma vb.) ve tersinden adil olmayan, haksız rekabetin önlenmesi.

Duman, B. (2013). [Extended Abstract] Ethnicity and Relation with the Other in Immigrant Intensive Metropolitan Cities, *Turkish Journal of Sociology*, 2013/2, 3/27, 20-24.

EXTENDED ABSTRACT

Ethnicity and Relation with the Other in Immigrant Intensive Metropolitan Cities

Betül Duman*

Mass Kurdish migration towards the west cannot constitute single pattern in terms of both changes on the fabric and relations of the hosting society and the perception of Kurdish people about self and the other. Urban spaces of metropolitan regions that attracted a great number of people of Kurdish origin produce different processes of confrontations, cohesions and exclusion. In this context ethnic relations in Adana, Mersin and Antalya is quite different than İstanbul, İzmir and Ankara and various factors such as historical background, size of the hosting community, visibility of immigrants, confrontational spaces (whether in residential or working areas or in public places etc.) forms and set of shared values have presumably impacted this differentiation.

In this article, instead of comparing metropolitan cities we aim to confine our assessment to the perceptions and relations of Turkish and Kurdish people with each other who live in Adana, Mersin and Antalya. The main hypothesis of this article can be set out as follows: while Kurdish people living in ethnically homogeneous region i.e. in South and East Anatolia identify Turkish people through state and state elite, the perception and identification of Kurdish people about self and the other who migrated to proximate metropolis and live side by side with Turks has changed and has been rebuilt. In rebuilding these spaces of confrontations, forms and experiences of identities in contact have significant role to play. In this framework, the spaces of confrontations – whether they occur in residential or working areas or public places– and quality of those confrontations have greater impact on the relations and perception of ethnicities with each other. Different theories from ethnic competition to intergroup contact have explanations on this matter.

This article analysis the relations among ethnic groups and discusses the outcomes which both verify and falsify presumptions of theories mentioned above. Resting on the assumption that confrontations do matter among different ethnic groups, this article asks the question of “which encounters stimulate ethnic conscious/conflict and which of them produce solidarities

---

* Asst. Prof. Dr., Yıldız Technical University Department of Informatics, betulduman@hotmail.com, bduman@yildiz.edu.tr.

that discourage and substitute ethnic identities” in metropolitan cities that have attracted a great deal of ethnic migration.

In this article, findings of a project supported by TÜBİTAK under the name of “Kurdish Issue in the Context of Social Cohesion” (May 2011-February 2013) have partially been used. We applied a field survey and a deep interview consecutively throughout the project. The mentioned survey was applied to 1829 people with a face-to-face interview by means of random sampling in four different regions one of which consists of Adana, Mersin and Antalya. Of the total number of surveys (1829), the responses of 451 people belonging to Adana, Mersin and Antalya region and 39 deep interview carried out in Mersin have been analyzed.

It seems that ethnic competition and positions in both business and labor market in Adana, Mersin and Antalya region are important reference points for perceptions of identities with each other. Research has drawn a picture that divisions along the line of hosting community partially overlap at the same time with Turkish/Kurdish separation in the business and labor market. In those economic sectors where competition is unfair and formed by informal power relations, there arises an interdependence between Kurdish and Turkish people is out of equation, the tensions that can easily be converted to ethnic base may have been experienced between Turks, Kurds and Arabs. In those circumstances, competition in the labor and business markets has gained function with divisions on the basis of ethnicity. In this context, it can be concluded that ethnic conflict is at vain for class conflict. Competition lying on this division can mobilize risk and threat of losing jobs, which could either be actual or perceptual, among the hosting community/predominantly people of Turkish origin.

Two distinct findings brought out that ethnic competition and presumed ethnic conflict may not develop when quality of labor competes. First, unlike ethnic competition theory, the perception of Turkish people towards educated and qualified immigrant Kurds holding labor status has been shaped on the axes of class and social statue rather than on ethnic base. Secondly, even if ethnic people are in competition for the same job, the presence of a common goal and collaboration between ethnic groups such as struggle for job recruitment or payment via trade unions can transform perceptions from ethnic base to class base and thus ethnic conflict may not appear.

We should emphasize that although discrimination has been experienced in business and labor market, the judgment about injustices on the basis of ethnicity is not common and strong, which sets a limitation to production of ethnic conflict. It is a general judgment that the system and its rules are unfair regardless of ethnicity not a perception experienced as a social/ethnic category.

Besides, that the gap of income within the ethnic group seems high mitigates the reduction of the perception of injustice to ethnic origin. In this context, conflict between ethnic groups may not be developed antagonistically.

It is seen that two segments in the immigrant sect appear vulnerable to be hit by ethnic perception. One of them is immigrant Kurdish women. They have a lack of social capital like education, language and culture with which they can compete in the city. That is why they have to depend on ethnic trust. The other segment is that a new wave of immigrants who have very limited social capital to cope with their ethnic origin differentiation. This segment has met the need of cheap labor but do not have hope for vertical mobilization. They neither have land in their hometown nor have the financial capital. As it would be easily estimated they experience higher social exclusion and cohesion problem. It is understood that the hosting community and people with partial Turkish origin started to address those neighborhoods where new wave of immigrants inhabit as “insecure and crime” areas.

Furthermore ethnic competition is not limited to the economic field but is instead extended to and fed by political field. It is considered that economic presence and wealth of immigrants/ partially Kurds, size (mass migration) and visibility of them are the factors at the root of power-threat perception of hosting community. The ethnic enclaves increase the visibility that in turn consolidates ethnicity. More significantly, in economic competition among different entrepreneurs of ethnicities and in struggle between labor and employer informal power relation plays a strong role. Public institutions sometimes intervene to the business or labor markets against fair competition. For these reasons seizing power and having impact on the system and its rules have become crucial for each party.

In this framework, interest in politics and political polarization on two different axes are the outcomes of these circumstances in the region. One side of the axes is shaped between Republican People Party (CHP in Turkish) and Justice and Development Party (AKP in Turkish), and the other side is between Nationalist People Party (MHP in Turkish) and Peace and Democracy Party (BDP in Turkish). Both parties' votes during the general election on 12 July 2011 and the responses given to question of party preference of workers in the Sample (13.8% of workers in private sector voted AKP, 27.7% of them to CHP and size of those segment is 21.3% in BDP, 17.7% in MHP) indicates political polarization originated from ethnic competition in business and labor market. We can add and highlight that the analyses of constituency of both BDP and MHP indicates clear cut reaction between hosting community and immigrants. In other words, while hosting community/predominantly Turks voted for MHP, especially immigrants of the late period voted for BDP.

However we should mention that Adana, Mersin and Antalya region present opportunities for economic wellbeing and enrichments for the majority of Kurdish people, which makes them distant to ethnic politics relatively.

In the future period, the capacity of the metropolitan regions to provide economic opportunity for immigrants and hosting community will be very significant in determining the relation among ethnicities. A decrease in economic resources and any kind of scarcity make competition very dense and ethnic tensions visible. In this scope, it can be expressed that in order not to produce ethnic conflicts, three conditions have to be met: first, increasing cities' competitive power as a whole; second, providing equal access to opportunities (increase in human capital of ethnicities); and third, getting rid of unfair competition.

Keywords: Ethnic Competition, Power-Threat Perception, Political Polarization, Intergroup Contact, Kurdish and Turkish Ethnic Identity

Kaynakça | References

- Allport, G, W (1954), *The Nature of Prejudice*, Cambridge: MA, Addison-Wesley Publishing Company.
- Barth, F. (1969), *Ethnic Groups and Boundaries*, Boston: Little, Brown.
- Bélangier S. (1991), Pinard Maurice, Ethnic Movements and the Competition Model: Some Missing Links, *American Sociological Review*, Vol. 56, No. 4 (Aug., 1991), pp. 446-457.
- Bonacich, E. (1972). A Theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market. *American Sociological Review*, 37, 547-559.
- Duman, B ve Alacahan, O, (2011a), "Güven ve Sivil Bağlılık Boyutuyla Etniklik", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2011 10(1), s:181-208
- Duman, B. ve Alacahan, O, (2011b), "Etniklik ve Sosyal Kaynaşma İlişkisi: Adana Örneği, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2011 NİSAN, C:12, S:1. S: 223-244.
- Duman, B, (2011) "Çokkültürlülüğten Ricat mı?", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Dergisi, 2011/1, c:3, s:23, s: 207-239
- Eriksen, T,H, (2012), "Economies of Ethnicity", James G. Carrier, (Der.), *A Handbook of Economic Anthropology* içinde, s: 354-369, Northampton: Edward Elgar.
- Huntington, Samuel, "The Hispanic Challenge". *Foreign Policy*, 141, Mart/Nisan 2004, s. 30-45 (32).
- Keser, İ, (2006,) *Kentsel Dinamikler ve Kamusal Alanın Farklılaşması: Adana Nusayrileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s: 142-143
- Olzak, S. (1992). *The Dynamics of Ethnic Competition and Conflict*. Stanford: Stanford University Press.
- Wessel, T, (2009), "Does Diversity in Urban Space Enhance Intergroup Contact and Tolerance" *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 91(1), s. 5-17.